

BISERIC'A SI SCOL'A.

Fóia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Ese o data in septemana: Duminec'a.

Pretiuul abonamentulu:

Pentru Austro-Ungari'a pe anu . . .	5 fl. — cr.
" " " " 1/2 anu . . .	2 " 50 "
Pentru Romani'a si strainetate pe anu . . .	7 " — "
" " " " 1/2 " 3 " 50 "	

Pretiuul insertiunilor:

Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu cam: 150 cuvinte 3 fl., pana la 200 cuvinte 4 fl. si mai sus 5 fl. v. a.
--

Corespondintiele se se adreseze Redactiunei dela „BISERIC'A SI SCOL'A” in Aradu, la institutul pedagogicu-teologicu, era banii la secretariatulu consistoriului romanu ortodoxu din Aradu.

Partea financiara in cestiunea scolóloru nóstre confessionali.

(Continuare).

Am disu in rondulu trecut, ca singurul isvoru de venitu alu scolóloru nóstre confessionali este denariulu poporului. Standu lucrulu astfeliu ni se impune la toti o detorinta imperativa ca se grigimu a produce in poporu doue conditiuni, si anume: vointi'a si posibilitatea de a contribui pentru scola. Astadi nu esista nici un'a din aceste conditiuni in mesura necesara. Dar óre cum ar si esista vointi'a de a contribui pentru scola, candu in memori'a fie caruia din noi este inca viu faptulu, ca era mai anii trecuti aici in Aradu o asociatiune cu unu scopu curatu culturalu. Ea posedea unu capitalu frumosu formatu din bani curatu romanesci. Astadi inse din tota institutiunea ne a remasu trist'a suvenire, ca acesti bani cu cea mai santa mentiune s'au prepaditu din caus'a neglijentiei celoru incredintiati cu administrarea lor. Mai asta vera primi in possessiune o parochia de ale nóstre, pre carea de asta data nu voimu a o numi o suma de bani. Piulu fundatoriu o testase bisericeii cu intentiunea ca interesele se-se intrebuinteze pentru unu scopu anumitu de densulu. Comitétulu parochialu, in care sunt multi ómeni inteligenti, in locu se administreze banii ca fundatiune separata cu numele testatorului ii petrecu simplu in venitele sale anuale sub conventu, ca vomu solvi noi din averea bisericeii pentru lucrurile indigitate de fundatoriu. Se facu apoi in decursulu anului o multime de colecte, nu totdeun'a ajungu aceste colecte intregi la mentiunea lor. In parochieles nóstre avemu ici colea fonduri. Aceste fonduri sunt inse in multe locuri unu meru de certa intre ómeni. Se gasescu multi cu dorulu se-le administreze ei, in cele mai multe casuri inse nu cu inteatiunea de a aduce sacrificie prin manipulare. Aci s'ar mai puté dice multe, nu este consultu inse a revelá totdeun'a tóte.

Sub astfeliu de impregiurari nu-i vine nimenuia dorulu de contribui. Adeveratú, ca reulu acest'a nu s'a

nascutu in sinulu nostru, ci elu este streplantatu ca si o lepra din alte parti, si se ivesce la poporulu romanu, mai cu seama pe acolo, pe unde este mai la moda intre popórele colocutórie, ce pretindu, ca ar fi mai culte, decâtu poporulu nostru. Ori de unde ar fi venitu elu la noi, trebuie vindecatu. Pentru vindecarea lui esista numai o singura cale: controlarea severa in sensulu legii a organelorú nóstre administrative. Daca dorimu, ca poporulu se aiba voia a contribui pentru institutiunile nóstre publice, trebuie se-lu convingemu faptice, ca crucerulu datu de elu se administreza bine, si se intrebuinteaza productivu, dupa cum pretindu necessitatile lui.

A dou'a conditiune este, ca se castigamu poporulu posibilitatea de a contribui. Aici terenulu este forte vastu. Elu invólva in sine intréga viéti'a privata si sociala.

Tieranului romanu nu-i putem disputá diliginti'a, nu putem dice, ca nu desvólta in economi'a sa destula activitate. Un'a inse o observamu la elu, ce o putem vedé si la tieranii natiuniloru celoru mai culte, adeca ca este forte greoiu si cam neaplecatu facia de reformele, ce ar trebui se le introduca in economi'a sa. Elu este pré multu sclavulu datinei, si pré adesea lu-andimu dicendu: „cum au traitu parinti nostri, vomu traf si noi si pruncii nostri.” Sub pressiunea unui astfeliu de prejudetiu este forte greu a-lu capacita numai cu vorb'a. Se nu credemu inse, ca este totu atatu de greu a-lu capacita cu fapt'a, cu esemplulu nostru. Cu totul altfeliu ar fi lucrulu atunci, candu intréga inteligenti'a nóstra ar desvólta mai multa activitate in acésta directiune. Daca d. e. inteligenti'a din poporu in locu de a dá in arenda sesiunile ce le posedu ca emolumente pentu oficieles, ce le imbracisiéza, s'ar apuca, se le lucre in regia propria, si ar duce pe ele o economi'a, rationala; atunci poporulu nu ar audí numai spunendu-se in teoria binefacerile unei astfeliu de economii ci le ar vedé, si s'ar puté convinge cu ochii sei proprii despre folósele ei. Incependu apoi a duce si elu o economi'a mai rationala, castiga mai multa, ér celu ce castiga

mai multu, póte si contribui mai multu. In casulu acest'a ar avé venitu mai multu ambe partile adeca si poporulu si inteligenti'a sa, ér institutiunile nóstre, si in specialu scóla s'ar puté provedé cátu de bine cu medilócele materiali necesarie.

In multe párti ale diecesei nóstre este d. e. produc-tulu principalu alu tieranului: gráulu. Tóte forciele sale sunt indreptate mai cu séma asupra acestui pro-ductu. Este adeveratu, cà gráulu este unu articlu principalu, nenorocirea inse este, cà chiar acestu articlu de productiune este mai espusu dupa natur'a sa la fórté multe calamitáti naturali. Astfeliu de multe ori nu rodesce, ér candu rodesce in cantitati mari, dupa impregiurarile tierii nóstre si dupa legaturile ei vamali si comerciali nu are precíu destulu de bunu, si asia se perdu pré adesea multe sperantie, ce le legase tieranulu de elu. Pe langa gráu se mai cultiva in mesura mare cucuruзу, dar si acestu articlu intempina totu cam sórtea celui dantaiu, asia încátu legate fiendu sperantie economului nostru numai de sórtea si rezultatulu acestoru doue articule, pré adesea lu-vedemu espusu lipsei, necapace a se provedé cu cele necesarii pentru hran'a sa, necum se mai póta contribui si pentru institutiunile nóstre confessionali.

Cu totulu altfeliu ni s'ar infacisiá lucrulu, daca s'ar duce o economia de mai multe producte, candu adeca nu si-ar pune omulu sperantie numai in unulu séu doue articule de productiune, ci in mai multe. Nu rodesce unulu, rodescu celelalte, si astfeliu economulu se póte totdeun'a compensá, are totdeuna producte, de ale sale, ca din precíulu loru se-si póta suportá greutáti.

In partile nóstre se cultiva cu multu succesu rapiti'a, tutunulu si alte de articule comerciu. Daca s'ar apucá poporulu nostru de cultur'a acestoru articule, de siguru ar esoperá mai multe rezultate.

Unu ramu insemnatu de productiune este pentru agricultorulu economi'a de vite. Acestu ramu este astadi in mare parte neglesu cu totulu, dosi este de o importantia fórté mare, ba este pentru agricultorulu unu medilocu puternicu de subsistentia in áni rei, candu nu se facu bucatele. La o astfeliu de intemplanare se póte cineva ajutá cu vitele, si nu este silitu a intrá in manile jidaniloru, prin café pasu alu seu mai totdeuna se ruinéza, si si-perde pamentulu ereditu dela strebuni.

Unu ramu de mare importantia, ba acel'a, carele produce relativu mai multu cultivatoriului de pamentu, este legumaritululu. Acest'a este inse cu totulu neglesu la poporulu nostru, si numai ici colia vedi câte o comuna romanésca, carea se se se ocupe de densulu. In partile nóstre liferéza mass'a cea mare de legume, ce se consuma pe fie care anu nemtii, ce locuescu respanditi printre noi, si nisce óspeti ce petrecu preste véra in giurulu orasieloru nóstre. Vinu adeca in fie care véra nisce Serbi din Serbi'a, se asiéza in giurulu orasieloru nóstre, arendéza pamenturi, si cultiva pe ele totu felulu de legumi, cari le vendu

cu bani scumpi, ér tómn'a se intoreu acasa cu maltime de parale. Óre nu ne amu puté ocupá si ni de acestu ramu? De siguru cà da, cu atátu ni vertosu, cu cátu multe comune de ale nóstre sunt átuete in nemedilocita apropiare a orasieloru, si astfeliu ar fi la indemana totudeun'a piaci'a, unde se póta desface. In giurulu Aradului d. e, sunt vr'o cáten comune nemptiesci, cari prosperéza vediendu cu ochi si ocupa totu mai multe pamenturi in mare parte romanesci, in timpu ce comunele nóstre, ce se afi sub aceleasi conditiuni dau inderetru pre fie care di. De te vei intrebá de cauza o vei aflá fórté usioru vei vedé adeca intre altele gradinile némtiului bine cultivate, pline de legumi, ér ale romanului le vei aflá fórté neglese, ba de multe ori pline dóra de burueni. Vei vedé pe némtiu aducendu la orasiu legume de vendiare, ér pre romanu venindu aci se cumpere.

(Va urmá).

Despre scóla in genere, si despre cea crestina ortodocsa in specie.

IV.

(Continuare.)

Si ce mostenire ne arata la apusu ast-feliu de arti? Precum mai susu disei, gradinile, vilele, casele, caselele, salonurile, palaturile, piatile, museile pana si bisericile apusene, tóte sunt pline cu icone, statue si reliquii, încátu privindu-le omulu pare a se aflá in midioloculu eretic pagane, candu spiritulu scolei *Epicureice* strabatuse prin toti porii vietiei sociale, ca si cum nu amu avea unu Christosu, nu amu fi avutu 'apostoli, si martiri ai bisericeii; ca si cum nu ar fi intemeiatu crestinismulu unu moralu si puternicu pentru omenime, ca si cum nu aru stá in puterea nóstra de a urmari patimile Domnului *Christos*, virtutile precuratei *Maria* si virtutile credintiei aloru mii sá mii *de martiri*, cari s'au sacrificatu pe sine Domnului, indemandu-ne cu esemplulu loru nobilu se ne restignimu si sacrificamu si noi peccatele nóstre. Nu! Spiritulu Crestinismului a trebuitu se se indeparte si se céda locu traditiuniloru pagane; pudórea repasesce dela tipuri si sculpturii care pe langa aceea, cà sub pseudo-artificismu sunt facutu pentru insielarea nóstra a crestiniloru, luandule la o critica seriosa, in partile carcopite, le lipsece inca si frumseti'a particulara. In crestinismu ar trebui ca artele frumoase se ne rebonifice si despagubésca, cu nisce productiuni crestinaste mai blande, cum sunt iconele si tiepurile sante. Dar nu suprinde amaru si aici aparitiunile eroismului fabulosu unui *Hercule*, *Theseu* si *Minerva*, séu figur'a golatica, necunoscuta, si nepreceptuta a unui *Sphinx*. Astfeliu se insiel simtiulu, si nu ne putemu mirá, daca in cabinetele, salo-nuri si palaturi nu aflamu aternandu crucea si alte semni inaltietóre din viéti'a lui *Christos*, a *Santiloru Apostoloru parinti* si *Martiri*, ci ne intalnimu cu *Nimfe* rugátóre, si cu *Acteoni* panditori, cari nu destépta credinti'a irita simtiulu, provoca si aprinde sensualitatea.

Apusenii trebuiá se fie mai precauti, si mai prudenti ca artiloru imprumutate dela resariteni, daca nu li-au pututu crea o stare, si a le dá o directiune mai crestina de cátu cum au avutu ele in patri'a avitica, baremu se nu fi datu o directiune, si o stare pagana cu totulu contrar spiritului crestinescu, pe care ilu subsépa din radacina. Trebuiá se scie apusenii, cà sciintiele si artele frumoase sunt donuri ceresci si scopulu loru e sublimu: a promová cultura si moralitatea intre ómeni; si ce se contrariaza cu acestu nu sunt mai multu productiuni de arta fie ele create ma-

car de unu *Rafaelu* si *Ticianu*, ci sunt nisce scene stricătoare de morala si numele bunu, care in tôte imprejurările trebuie se le lapadamu, pentrucă moralitatea si religiositatea stau mai pre susu de tôte!

Caus'a principala pentru care apusenii au datu directiune pagane Chrestinismului prin artile volante din resaritu in apusu, dupa caderea imperiului romano-bisantin, trebuie cautata in speculatiunea scolasticilor. Religiunea crestina, care au trebuit se nobiliteze omenimea, scolasticii o-au plivitu de simplicitatea ei, si prin filosof'a loru speculativa imprumutata dela Arabi, o-au restrinsu si inchisu intre paretii nepenetrabili de mintea marginita a omului; o-au imbracatu in spresiuni neintielese, si plivindu-o de influinti'a sa practica au exercitatu-o ca obiectu speculativu, nu ca alu inimei reale. Astfelu religi'a nu a potutu exercia influinti'a sa binefacătoare, si-a o manifestă in vieti'a comuna, pentru acea si santulu Ioanu Chrisostom, ca si candu ar fi prevediutu ceia ce aveau se urmeze, îndemna preotimea „Ca in espunerea cuventului catra credintiosi, se incunjure propunerile, objectionile si subtilitatea artificiosa, căci prin acest'a nu edificamu, ci intindemu retieua poporului.“ Tocmai asia si *Papa Leone* in cuventulu despre: postu „In disputatione fidelium cavenda est propositio, et artificiosa subtilitas, quae callidi, objectionibus retia tendit“ ¹⁾ „Nimio-pere itaque errant illi doctores, qui vix alias, quam scholasticas, et rigidas conceptuum definitiones propinant.“ ²⁾ In astfelu de positione nesigura aflandu artile frumose apusulu, nu e mirare că acest'a neprecedendu lucrulu, si nesciindu-si afia compasulu basei, a datu artiloru o directiune pagana, care mai apoi au datu locu *Naturalismului*, *Rationalismului*, *Materialismului*, *Supermaterialismului*, *Judaismului*, *Mahomedanismului*, *Politeismului*, *Socialismului*, *Indiferentismului*, *Atheismului*, si decātu tôte mai periculosu, *Comunismului*, cari s'au revoltatu in contra lui Dumnedieu Tatalu calumniandu si asemanandu lui *Iupiter*, séu plane postpuindu acestuia; au denegatu dumnedieirea Fiului, facandu omu simplu, au calumniatu Evangeli'a, si insuratiunea; religiunea crestina o-au conumeratu intre miturile si romantiele fabuloze, au negatu immortalitatea sufletului; au restornatu Altariulu, tronurile, bisericile, si au prefacutu tieri in pravu si cenusie nevoindu a se supune si cunõece de obligatõe legile cele naturale perfectionate de omeni. „De voiti revolutiune, dice *Mirabeau* catra *Francesi*, atunci trebuie se incepeti cu Religiunea, si-se o esilati din tiéra.“ Asia s'a inceputu resbelu revolucionaru si de starpire in contra religiunei, si prin resbele de aceste, precum si prin coruperea artiloru frumose au succesu, nu numai a dá crestinismului directiune pagana, ci si a luá scolile de sub influinti'a Religiunei si autoritatea bisericeii, si a le predá naturalismului, rationalismului, si comunismului. Prin acest'a omenimea in locu de a se reedificá, s'a degradatu la starea sa primitiva caotica, candu inca nu erá lumina, si trupurile nu erau deosebite unele de altele, declaranduse averea, onorea, femeia si altele de comune, adeca ce e alu meu, e si alu teu — si ce e alu teu e si alu meu, ce a adeveratu unu principiu mai periculosu decātu tôte principiile din lume.

Si ce invetiacei au potutu se produca o astfelu de scola comunistica séu comunala? Pe unu *Voltaire*, pe unu *Rousseau*, despre acaroru portrete, candu le-au vediutu *Ludovicu* alu XVI-le regele Franciei in templu, unde era inchisu, a exclamatu: „Acesti doi omeni au ruinatu Francia.“ Si *Napoleonu Bunaparte* a disu, că nu se simte asia de tare, ca se póta guverná pe unu poporu care cetesce pe *Voltaire* si *Rousseau*. Intru adeveru, acesti doi omeni au adusu pre *Ludovicu a XVI-le* sub gilotina; pe *Carolul* alu X-le l'au despotiatu de tron. Duschilinitu, in scrierile lui *Voltaire* se gasesce totu ce numai póte stricá fundamentalu o gene-

ratiune usiora de minte. *Voltaire*, acestu balauru, tigru, si patriarchu alu iluminatiloru necredintiosi, pe care aderinti' lui contimpurani l'au numitu „*Moncher Antichristu*“ a declarat, că religiunea crestina e o amagire, fanaticismu, magie si farmecatorie, cumca religiunea crestina intrece pe religiunea pagana in nebulie si naucie, si cumca trebuie prefacuta in nimica, ca pe o vragitõe: „Sfarmati-o pe nebun'a si nerusinós'a“ — „*Ecraisez l'infame*“ a strigatu *Voltaire* asupra religiunei crestine; pe *Christosu*, *Apostoli*, *Martiri* si santiu *Parinti*, pe *preoti* si clerulu in genere, i-a calumniatu si barfitu, de unde cu dreptu a exclamatu *Marchisulu Condorcet* „*Voltaire* n'au prevediutu ce a facutu, dara ce a creatu elu am vediutu noi.“

Paradocsulu *Rousseau* mai finu si intru ascunsu, dara cu multu mai periculosu, a invetiatu „că tôte religiunile trebuie suferite, dara pe celu ce ar crede, că afara de biseric'a si religiunea crestina nu este mantuire, pe acela a poruncitu se-lu scóta din societatea omenesca.“ Astfelu, din toleranti'a civila, a eschisu religiunea si biseric'a crestina; elu a negatu inspiratiunea divina a santei scripturi, minunile si dumnedieirea lui *Christosu*; opurile lui „*Emilje* si „*Elsiseje*“ sunt mai potrivite a cresce locuitori selbatici decātu civilisati; deosebitu in opulu seu intitulatu „*Contract Social*“ tocmai ca *Voltaire*, de nu mai multu, a lucratu pentru resturnarea tronurilor; elu a invetiatu poporulu, cum trebuie in principiu uriti *Domnitorii*, si cumca ei nu sunt alta decātu reprezentanti' poporului *Suveranu*; si asia prin contractulu socialu a adusu in ordine sistematica revolutiunile, incependu cu revolutiunea cea mare *francesca* din a. 1792, care a rapitu cu sine si sguiduitu tóta Europa, si a prevestitu si proclamatu stergerea si esilarea familielor domitõe, nobilimei, si preotimei, violarea averei si posesiunei, care au costatu pe Francia la 40,000 de suflete nobile gilotinate, si pe Europa intréga si Francia de atunci pana astadi la 10,000,000 de suflete, si spese neprecalculabile. Cartile cele rele acestoru doi angeri negri dela a. 1817—1824 s'au retiparitu de 12 ori, a lui *Voltaire* in 1.590.000 si ale lui *Rousseau* in 480,000 de esemplare.

Invetiacei acestora, si mai periculosi au fostu *Helvetius*, care a negatu nemurirea sufletului, aparandu sinuciderea ca virtute; opulu lui a aparutu in 1000 de esemplare. *Diderodu*, inaintea tribunalului s'a declarat de Ateistu si cartile lui au aparutu in 49,000 de legaturu. *Raynal* pe *Domnitorii* legitimi, ii-a numitu tigri, tirani si monstri cu unu capu, in o scriere de e 16,000 tomuri a desvoltatu ceia mai cutezatõe idei revolutionare. *Holbach* a provocatu popórele se-si omora pre *Domnitorii* loru, in 25.000 de scrieri fragmente. *St. Lambert* a scrisu 5000 bucati de asemine cuprinsu, *Volney* 29.000; *Destut-Trasy* 11.000, *Montesquieu* 12.000; *Marmontel* 8500. *Condorcet*-7500. *Frere* 8000. *Sieys* 1000. si *Payne* 3000. Afara de aceste 128.000 de romantieri imorale si stricaciõe, 46.000 de esemplare compilate din scrierile cele stricaciõe si alte 60.000 de tomuri din bibliotecile civile, cu unu cuventu sub decursulu loru 7-ani, dela 1817—1824. au aparutu 3,741.000 de carti vatematõe pentru religiunea crestina, preotime si *Domnitori*, care nu numai in Francia, ci si in intrega Europa, ba si in America, au respanditu veninulu loru ucidentoriu. Si aceste carti restornatõe de liniste si securitatea publica, nimicitõe de biseric'a si tronuri, in urmatorii 8—ani s'au duplicatu. ¹⁾

Acu inca nu s'a opritu torentele, ci mai cu furie a spumegatu, si s'au versatu preste agrulu pacificu a crestinitatiel. Mii si mii de invetiacei de acestora au produsu si timpulu presinte, precum sunt unu *Heine*, *Börne*, *Gucznow*, *Vogt*, *Paul Kock*, *Eugeniu de Sue*, si alti pseudofilosofi, din acaroru semintia au resaritu *Ateismulu*, *Neuglauberismulu*, *Francmasonismulu*, etc. de astadi, incātu, precum disei ca o

¹⁾ *Santus Chysoct. libr. 3 de sum. dono.*
²⁾ *Leo Papa in sermone de jejunio. Apud Aloysium Grynaeus, theolog. post. §. 9. pag. 15.*

¹⁾ *Vedi Collectio brevium atque instructionum S. Sedis Apostolicae de calamitatibus Ecclesiae Gallicanae nova editio. tom. II. pag. 178.*

panza de painginuse estinde preste agrulu crestinescu atacandulu in fondu, si in invetiaturile cardinele, negandu sacramentele, ori sustienendu că nu sunt de origine divina, ci umana. Acesti ómeni se numescu in termeni speciali: *flosofi, aparatorii omenimei, enciclopedisti, democrați, spirite tare si libere, iluminati, amicii poporului, Iacobini, amicii constituțiunei, egalității, verității si frățietății; republicani, francmasoni, liberali, radicali, independenți, carbonari, comunisti* si dupa nationalitate, adeverați *Francesi, Germani, Italiani, Poloni* si asia mai departe. In persónele bisericesci, in Episcopi si preoti, au aruncatu cu tina si cu petri numindu-i incapatinati, farisei, nebuni, smintiti, maimutiari, idioti, fanatici, inselatori, instrumentele tiranilor, ignoranti si robii prejuditiului, si in cartile loru cele de placere si romantieri, ocupaciunile preotiloru le batujocorescu si deridu prin mii si mii de anecdote inventate si falsificate de ei, numindu-i iubitori de avutii si desfranari, sumeti inganfati, si satani intrupati. Intru acestu modu li-au succesu loru a aduce pe servii Domnului in compromisiune, si a-ii face ca cuventulu loru se nu resune. Estnodu dicu li a succesu loru a cuprinde avere si bunurile bisericiloru si manastiriloru, din biserică si manastiri au facutu *teatre si magazine.*

(Va urmă).

Predica in luni'a dupa Pasci.

(Despre inviere)

Remani cu noi, că este de cu s'era si s'a plecatu din'a. Luca 24. 29.

Omulu totu deuna mai bucurosu se deprinde cu lucrulu celu iubit si placutu, in care si-póte afá mangaiere si adevrata bucuria sufletesca; asia si invetiaceii cei mahniti, cari mergeau catra Emaus, cu inim'a plina de iubirea lui Christosu, totu despre iubitulu Christosu si intemplantile lui vorbiau intre sine. Cu nespusa durere aminteau ei patimele lui, cum l'au omoritu contrarii, cum i-au acoperitu mormentulu cu piétra si l'a sigilatu, si cum in aceea di audira de la muierile purtatóre de miru si dela Petru si Ioanu cumca trupulu prea bunului loru invetiatoriu mai multu nu se afla in mormentu. Vestea acést'a inca si mai tare li-a inspaimentatu, si numai dupa ce Christosu s'a apropiatu de ei si a inceputu se li vorbésca despre tain'a invierei sale, si mai cu s'ema candu l'a cunoscutu din frangerea panei, s'au convinsu ei că elu este in adeveru Iisusu, despre a carui intemplantii vorbiau cu atáta insetosiare. Veditendu dara pre Domnulu, ei s'au intorsu in Ierusalimu la cei unusprediece adunati, cari de asemenea vorbiau despre tain'a invierei cea necuprinsa de mintea omenesca, si li-a disu loru cu bucuria: „a invietu Domnulu cu adeverat u si s'a aretatu lui Simon.“

Cáta bucuria pentru amaritii si intristatii invetiaceii, se ne socotimu numai pre noi iubitiloru! Candu dintre ne-amurile séu prietenii nostrii cei mai iubiti, ar murf cineva, pentru a carui vietia, bucurosu am fi gertfitu vietii' a nóstra, si dela mortea lui am petrece totu cu intristare, for' a ne linisci sfatulu ori mangaierea fratiloru nostri, spuneti-mi, ce bucurie ar petrunde inimele nóstre, candu unu prietenu vine de odata si ni dice: nu plange! nu te mahni! că iubitulu teu traiesce, este in vietia; ce bucurie ar petrunde inimele nóstre candu schinteu'a bucuriei nóstre, ce apusese, érași s'a aprinsu! Astfelu de bucuria au simtitu si apostolii lui Christosu! Faptele, minunile si bunatatea lui, aratata catra densii, ca unu parinte, inca fiindu in vietia, de si Christosu atipi in bratiile mortii, ei nu le-au potutu uitá; de si li se parea că tóte au apusu cu mórtea lui, totusi cu pioasa aducere aminte' erau catra Christosu si intemplantile lui, despre care pururea vorbiau între sine.

Si despre ce ar fi pututu mai cu mare dragoste si bucurie se vorbésca ei decâtu despre acelu pré bunu Parinte,

despre intemplantile si ne mai audita tain'a invierii lui, cu care érá incopciata tóta sperarea si fericirea loru? Apoi si noi Iubitiloru despre ce am poté mai cu dragoste, bucurie si cu cucerie se vorbimu in aceste sante dile, decâtu despre Christosu si intemplantile lui, care formeza temelulu si fundamentulu credintei si a sperantiei nóstre cei crestinesci? Eu credu că nici unulu nu se afla astadi de fatia la acésta preasanta serbatóre a mantuirii si deseversirii nóstre, care din inima ardiétóre de bucurie se nu poftésca cu apostolii, ca inviere sa se fie preamarita precum au fostu alui Christosu; pentru aceea mi-am propusu astadi se vi aratu mijloc cele prin care se poteti dobendí invierea cea preamarita, carea se cuprinde intru invierea nóstra cu Christosu spre o vietia noua duchóvnicésca si in aceea se fimu statornici. Fiti cu atentiune!

Prea curata Fecióra si maic'a Mantuitorului nostru, rógate Fiului teu si dumnedieu se binevoiesca a remané cu noi in veci, ca nu apunendu nóptea vietii nostre intru faradelegi, se ne fie invierea din mórte spre osind'a eterna, ci spre prémarirea si fericirea nóstra.

Daca dorimu aceea ce fiesecare muritoriu doresce cu bucurie, ca invierea nóstra se fie pré marita, adeca se fie spre dobandirea fericirii eterne si indepartarea osindei si chinurilor diavolesci, fieste care se nisuiésca se invie acuma impreuna cu Christosu si se se trediesca spre o vietia noua totdeuna, si in aceea se ramaie statornicu. Invierea lui Christosu se ne fie totdeuna naintea ochiloru; ea se sternesca dorintii'a pentru invierea sufletesca, si precum Christosu, in zorile diminetii Pastiloru inviindu a parasitu mormentulu asia se ne silimu si noi astadi se parasimu sicriiulu faradelegiloru, se rupemu sigilulu cu care lumea acést'a insietóre a apesatu si sigilatu sufletele nóstre catra sine; cu tóta puterea ne silimu a indepartá pétr'a cea grea a peccatoru ce apasa asia greu inimile nóstre; se rupemu de pe ochi si de pe piciórele nóstre desiertele legaturi lumesci, ce ne ar poté impedecá in calea virtutii si a fapteloru celor bune; se ne tredimu din adenculu somnu alu peccatulu spre vietia noua dupa cum poftesce Dumnedieu, ce ca se sciti si se pricepeti éta cum ne invétia Pavelu Apostolulu in cartea catra Romani 6. 4. 6. Ince chipu s'a sculat u Christosu din mórte prin marirea tatalui, asia si noi intru invierea vietii se umblamu, sciindu că omulu nostru celu vechiu din preuna cu elu s'a restignitu ca se se strice trupulu peccatulu, si mai multu se nu servim u peccatulu. Er in cartea catra Colos. cap. 3. acelasi apostolu dice. „Inviindu noi cu Christosu impreuna cele cerese se cautamu, unde este Isusu Christosu si diendu dea drépta Tatalui; despre cele cerese ganditi nude spre cele pamentesci.“ Necurati'a, asia vorbesce mai departe, patim'a, poff'a coa rea si locomi'a care sunt u servitiuri idolesci, si pentru care vine mani'a lui Dumnedieu peste necredinciosii sei fii, in care si voi dora ati umblatu candu vietiuati in acele; ér acum le lapadati tóte, precum mani'a, zavistia, reutatea, blastemurile, si vorbele cele de rusine din gurile vóstre, se nu grati minciuna unulu altuia, desbracative de omulu celu vechiu si de faptele lui, si ve imbracati in omulu celu nou, ce se inoiesce prin tipulu si asemenarea celui ce l'a ziditu, si de aci nainte cele ce sunt u adeverate, sífóse, drepte, acele ce sunt u sante si de veste buna, cele ce sunt u bune si laudate, despre acele se ganditi.

In aceste Iubitiloru se cuprinde inoirea vietii sufletesci, spre care trebue se inviemu cu Christosu. Inse spre noua vietia sufletesca numai prin adevrata marturisire si indreptare dela peccate potemu se inviemu, si daca vrem u invierea nóstra din mórte se fie premarita si fericita, trebue se fimu statornici in ea pana la finitulu vietii, că daca omulu celu nestatornicu nici naintea omeniloru nu are pretiu, cum vom crede că va avea naintea lui Dumnedieu la care nu este

nici o umbra de stramutare nici schimbare, cum dice Apostolul Iacobi. In lumea virtutii, in calea fericirii nu se poate numi invingatoriu acel care a inceputu, ci care si-a finitu bine vietii'a. Pavelu a inceputu reu, a finitu bine cursulu vietii, pentru care a si dobanditu coron'a maririi; apoi Iuda a inceputu bine si au finitu reu; pentru aceea s'a si osanditu. Crestinii cei dantau pentru statornici'a lor in rogaciuni, in invetiatur'a Apostolilor si in frangerea panii Domnului, au fostu de a pururea laudati, cum cetimu la faptele Apostolilor 2. 42. Asia dar numai acelu crestiniu poate astepta fericita inviere din morti, care pana in sfirsitul vietii sale va implini cu scumpetate poruncile lui Dumnedieu; acela va intra intru imperati'a cerurilor, care pana in sfirsitu va implini voi'a Tatalui cerescu; acel'a care cursulu seu bine l'a finitu, cum dice Pavelu Apostolulu, care se lupta pana in sfirsitu, care credinti'a si-o pezeste, pe acel'a lu-astepta coron'a cea nevestedita a invingerei, dupa cum dice si unu S. Parinte: „Noi cei ce cautamu vietia de veci, ce facemu alta, de catu umbra nu pre acea cale prin care mai curenduse ajungemu la locul fericirii nostre, pentru care suntem ziditi, inse ce ne folosesc ca cea mai mare parte a caliloru o am trecut, daca candu suntem mai aproape de hotarune ostenimu si cademu.“ Se facemu si noi ca drumarii cei buni, cari nu cauta nici se bucura la aceea catu de departe au trecut si catu mai au inderaptu de a mai calatori, ca in zadaru facemu noi bine daca nu suntem statornici in faptele cele bune. Ce-i folosesc crestinulu, dice unu S. Parinte, daca alerga dupa Christosu si nu-lu ajunge, asia se fuga fiesce care ca se-lu si ajunga! Nainte dar crestinele, acolo ti inplanta tient'a unde si Christosu, care au fostu supusu pana la morte, ca de vei si alerga dar pana la morte nu ai tie-ne fug'a, nu esti vrednicu de remunerare, ba tocma asia se poate socoti crestinulu celu ce a inceputu a se indrepta, fara se fie statornicu in propusu, casi luntrea ce se carmuiesce pe apa in susu, si fara se se carmuiesca mai de parte nu numai ca nu sta in locu, ci totu napoi vine, seu cade in dreptu.

Si daca ochii omenesci afla, si inim'a simte bucurie si placere in veti'a pamontesca, cu catu mai vertosu va fi acea bucurie si placere in vietii'a ceresca, despre care dice Pavelu: ochiulu n'a mai veditu, urechi'a n'a mai auditu, nici in inim'a omului nu s'a salasluitu, pentru carea omulu neincetat se se lupte si se fie statornicu, daca vrea se dobandesca.

Apoi nu credu ca s'ar afla cineva care se fie asia fara simtiri, care candu si candu cercandu-se pre sine si faptele sale, se nu aiba si dorintia pentru indreptarea si inoirea vietii sale. Si ore cine stinesce acest'a in omu, au nu Dumnedieu si infricosiarea de judecat'a cea mai de pe urma? Nu de alta parte bunatatea lui Dumnedieu, ce, ca si rou'a se recoresce pamentulu, s'a salasluitu in inimile vostre? Si daca fric'a si ingrozirea de pedepsele lui Dumnedieu au finitu propusulu de a se pocai, acest'a inca nici semena a fapta crestinesca, pentru ca crestinulu trebuie se-si iee indemnulu dreptarii sale din iubirea nu din fric'a de Dumnedieu si aproapele seu, apoi aceste inchieturi ale credintii nu se ramana dupa cum se stramuta timpul; ele totu acele ramana si voru remane. Iadulu si chinurile lui totu asia incosiate, er Raiulu totu acelu locu desfatatoriu remane a si fostu; ca precum Christosu celu inviatu din morti totu acelu Christosu remane de-a purure, asia si invetiatur'a credinti'a lui remane nestremutata; pentru aceea, daca astadi poate vre unu crestinu se-si indrepte vietii'a sa, acest'a o pote elu face in tote dilele vietii lui, ca fiestecare statornicuri are de ajunge midiloce ca se fie statornicu in faptele cele bune, si credinciosu pana la morte, daca vrea se dobandesca coron'a vietii.

Dar ore omulu celu lesne plecatu spre reu din firea poate fi statornicu pana la morte in cele ce poftesc

Dumnedieu? ba nu! ca de vom cerca noi firea omenesca, trebuie se marturisim ca omulu de sine nimicu nu pote face ce ar fi spre mantuirea sufletului seu, fora de ajutorulu si darulu lui Dumnedieu, ba dupa convingerea tuturoru s. si parinti nici celu ce au inceputu indreptarea vietii sale fora ajutorulu lui Dumnedieu nu pote fi statornicu, despre ce forte apriatu ne invetia Mantuitoriulu la Ioanu 15. 5. Fora de mine nimicu nu poteti se faceti, asiadar, dice S. Augustinu „Nici multu, nici pucinu, cu unu cuventu nu potemu face nimica fora de acela, fara de care si fara de acui voie nimicu nu se intempla“, adeca fora de Dumnedieu; apoi Dumnedieu ca celu ce voiesce mantuirea tuturoru da tuturoru ajutoriu si putere, numai daca ceremu cu credintia si nu ne vom lapeda de invetiatur'a lui ca si lucratorii Ierusalimului. Eta ce dice insusi Mantuitoriulu in apocalipsulu lui Ioanu: Eta eu sum la usia si batu, celu ce aude cuventulu meu si i deschide usi'a, la acela voi intra.“ Acest'a se vede si din fapta mortii lui Christosu; elu s'a datu pre sine jertfa pentru noi ca se ne rescumpere. Daca dara scopulu mortii lui au fostu mantuirea nostra, elu ne si da vointia si putere de a ne mantu cum dice Pavelu catra Filipensi 2. 13.: Si dupa ce Dumnedieu ne da daruru de lipsa catra mantuire, din nespusa lui bunatate ni le da, nu ne lipsesc alta, de catu ca noi cu acele se traimu si se le intrebuintamu spre castigarea fericirii si mantuirii nostre. Sta in puterea nostra ca se fimu statornici in facerea faptelor celor bune, ca Dumnedieu, cum dice Pavelu (1. Corent. 10. 13.) este credinciosu care nu ne lasa se fimu ispititi de aceea, ce nu le putem suferi. Acum Crestiniloru! nu este acest'a destula mangaiere, nu-e destulu avantaju pentru noi toti, daca bunatatea lui Dumnedieu ne da tote mijlocurile ce ne trebuescu spre mantuirea sufletelor nostre — ba inca ne si ajutara dupa cum dice singuru Christosu, ca nime nu se pote sui la Tatalu, daca nu-lu va ajuta singuru Tatalu la sine.

Inse nu trebuie se cugetamu noi ca Dumnedieu ar fi datoriu se ni dee acele daruri si bunatati, seu cumca dora pentru vrednicia nostra le am capetatu si le potemu pe dreptulu cere dela elu; acea indurare, daru si bunatate, sunt date noua fora nici o vrednicie a nostra, Dumnedieu ni le impartesiesce numai pentru facerea din destulu si vrednicie Mantuitoriulu nostru Isusu Christosu; pentru aceea nime se nu se radieme peste mesura in indurarea lui Dumnedieu; desi suntemu indatorati ca crestini a ne rediem in ajutorulu lui Dumnedieu, totusi indurarea lui cu frica si cu temere se o cercamu ne invetia Pavelu catra Filipensi 2. 12. pentruca noi nu potemu sei ore suntem vrednici de mila seu de osend'a lui, de aceea totdeuna se ne rugamu lui Dumnedieu pentru facerile lui de bine.

Ca de e si adeveratu cumca Dumnedieu nu poftesc dela noi ce nu potemu implini, nici poruncile lui nu-su asia in catu noi se nu le potemu totdeuna implini cu statornicie, totusi firea nostra asia e de stricata cum dice Pavelu, catu, vedem binele si-lu marturisimu si totusi urmamu reulu.

Din aceste dar veduramu mijlocele prin care potemu se ne castigamu mantuirea, se inviemu impreuna cu Christosu in alta vietia noua sufletesca, si in aceea se fimu statornici pana la morte, in care statornicie desi noi de noi nu potemu remane, totusi prin ajutorulu lui Christosu care ne intaresce cum dice Pavelu (Filip. 4. 13.) ne facemu harnici in lupta in contra ispitelor lumesci si statornici in credintia. Asia dar, daca vremu se dobandimu coron'a vietii se fimu statornici pana la morte.

Pentru aceea ve indemnui si sfatuescu cu cuvintele S. Ieronimu: Voi cari v'ati indepartatu de fara de legile Sodomului, si grabiti in susu pe muntele faptelor celor bune, se nu ve uitati in dreptu, si daca v'ati apucatu de marginile hainii Mantuitoriulu se nu ve lasati se scapati, din calea faptelor bune se nu aluncati, se nu iubiti ca si Lotu campilele cele frumoase si gradinele cele desfatate, care nu sunt umezite de rou'a ceresca, cum a fostu umezitu pa-

mentulu celu santu alu canaanului, ci numai prin versarea apelor Iordanului cele turburate, dupa ce apele cele dulci a le Iordanului s'au amestecat cu apele marii cei mórte. Că multi incepu a-si indreptá viétia, inse pucini o ducu in deseversire; in fug'a la tiente multi se ostenescu si numai unulu dobandesce premiulu. Ér catra noi striga si ne imbarbatéza se fugimu, se ne silimu ca se dobandimu darulu fiindcă judecatorulu tientei nóstre, nu-i pizmuitoriu, elu poftesce si doresce ca toti se ne ajungemu tient'a si asia se fimu incoronati cu cunun'a vietii. Se ne sirguimu dar de a pururea a remané cu Christosu celu inviatu din mortii si se-lu rugamu cu cuceria ca se se indure a remané cu noi, se strigamu, catra densulu ca si invetiaceii cei ce mergeau catra Emaus: Dómné remani cu noi cá este in de séra si s'a plecatu diu'a; se ne facemu vrednici ca darulu lui Dumnedieu se remaie cu noi, se fimu pana la mórte statornici in credintia si in faptele cele bune, cá numai asia vom dobandi cunun'a vietii, ce vi-o poftescu tuturu Amin.

Isaia Cioca,
preotu.

Brasiovu, 26 Martie 1878.

Domnule Redactore!

In Nr. 10. alu stimatului Dvóstra diaru, a aparutu asupra cartii mele „Religiunea crestina“ o critica severa, in care autorulu ei mi-imputa, cá am comisu erori grele, materiale si formale: cá „manualulu din cestiune i lipsescu doctrinele fundamentali ale crestinismului despre pecatulu originalu (stramosiescu) si despre rescumperarea neamului omenescu indeplinita prin mantuitoriulu Christosu, cá Mantuitoriulu Christosu se infatisiéza ca unu simplu invetiatoriu, accentuandu-se mai multu omenirea decâtu dumnedieirea Lui, ceace e eresia; cá nu am infacisiatu decâtu prea pucine doctrine dogmatice in spiritulu ortodocsiei; cá in partea II. „despre faptele bune crestinesci“ se alteréza cu totulu spiritulu sublimu alu evangheliei lui Christosu; cá in datoriile morale caritatea crestina nu e completa; cá datorii cátra Dumnedieu nu le-am desvoltatu deplinu; cá nu amintescu nimicu despre gratia divina si influinti'a ei asupra vietii morali a omului; cá doctrina despre sperantia, nemurirea spiritului, cele patru de pe urma, pecatulu originalu, lumea spirituala si altele sunt cu totulu lasate afara; etc. etc.“ Apoi trecendu la partea formala Dlu criticu P. reflectéza, cá manualulu de sub întrebare nu coresponde nici recerintelor pedagogiei moderne si incheia critic'a sa negativa cu cuvintele: cá manualulu „Religiunea crestina“ elaboratu de mine nu intrunescu de feliu conditiunile de a puté fi datu in manile copiloru de scóla“.

Ce se respundu eu la tóte aceste invinuri? — Nimicu alta, decâtu cá Dlu criticu P. nu a avutu in vedere de feliu scopulu, pentru care am scrisu, unu scopu, care eu l'am aratatu in titulu cartii si mai desvoltatu in prefatia, unde se dice, cá cartic'a de sub întrebare e menita, pentru scólele elementare, pentru copii nevirstnici, éra nu pentru teologi, nu pentru candidati de preotie; nu pentru seminare si facultati teologice.

Trebuia Dlu criticu se aiba notiune clara, precisata, despre scopulu universalu alu scóleloru elementare. Trebuia se scie, cá scól'a elementara este o institutiune pentru cultura universalá omenésca; cá ea are se desvolteze in copii cunoscintie, deprinderi si sentimente, cari sunt neaperatu de lipsa pentru o viétia omenésca in societatea civilisata, si cá o carte de religiune menita pentru scólele elementare, daca e se fie la inaltimea ei trebe se tiena contu de scopulu inaltu, ce scól'a elementara, ilu are in vedere: de a pregati pe elevi pentru viétia, a-i face folositori siesi si societatii omenesci. Trebuia densulu prin urmare se judece, cá acelu scopu universalu, ce-lu urmaresce scóla elementara, invetiamentulu religiunei numai atunci ilu va promová, daca

prin trensulu se vor sadí de timpuriu in inimile fragede eleviloru sentimente religioase, pióse, morale, cece ce, dupa parerea mea, nu se póte ajunge prin unu numeru infinitu invetiaturi dogmatice neaccessibile spiritului crudiloru elevi.

Precum scól'a elementara nu este obligata a dá eleviloru sei, o cultura speciala pentru anumita bransia s'achiamari, a dá d. e. eleviloru sei cunoscintie esacte despre agricultura, silvicultura, horticultura, architectura si sculptura; astfelu ea nu este obligata nici a dá eleviloru sei cultura speciala teologica, a-i invetiá tóte dogmele cu tóte ameruntele si tóte definitiunile loru subtile.

Tóte acestea se tieniu de invetiamentulu superioru teologicu, de preparandiile séu seminariile preotiesci.

E datorii'a teologiloru, resp. a preotiloru, a se ocupa in detail cu tóte ameruntele diferiteloru discipline teologice.

In scól'a elementara invetiamentulu religiiei n'are fie tractatu ca sciintia, ci ca viétia; nu partea teoretica religiunei, ci mai multu partea practica, morala, virtu crestinesci, acele invetiaturi, cari ei le pricepu, si de care lipsa in viétia de tóte dilele, au se fie considerate in invetiamentulu religiunei din scólele elementare.

Din partea dogmatica trebe luat pentru invetiamentulu elementaru numai punctele cele mai insemnate ale doctrinei, din cari se deriva invetiatur'a despre faptele morali.

Acestea au fost la elaborarea carticelei de sub întrebare punctele de vedere principali, care Dlu criticu nu le considera, séu mai bine disu n'a voitu se le considere.

Căci ce insemnéza imputarile, care mi le face Domnule Redactore: „cá carticelei din cestiune-i lipsescu doctrinele fundamentali ale crestinismului, cá mantuitoriulu Christosu se infatisiéza in cartic'a mea ca unu simplu invetiatoru, si nu desvoltatu doctrina despre pecatulu originalu etc.“

Dara n'am vorbitu eu destulu, cátu se cere pentru copii nevirstnici, despre tóte punctele din simbolulu credintiei, care cuprinde pe scurtu tóte invetiaturile bisericiei ortodocse despre credintia?

N'am vorbitu eu destulu: despre dogm'a trinitatii si in specialu, nu se dice in cartic'a mea, cá Is. Christosu este Dumnedieu adeveratu si deopotriva la marire cu tata. Nu se dice in cartic'a mea, cá Is. Christosu séu Mesias'a nascutu mai nainte de toti vecii, cá s'a coboritu ceriu pe pamentu si a luat trupu omenescu, ca se implinea pe ómeni cele ce le sunt de trebuintia, ca se fie fericita lumea acést'a si in cea lalta dupá mórte?

Ce? Domnulu criticu se supera si in fanatismulu me declara de ereticu, cá am infacisiatu pe Isus Christosu ca invetiatoriu? — O sancta simplicitas!

Dara nu-lu infaciséza toti evangelistii ca pe invetiatorulu celu mai mare? Óre n'a invetiatu Christosu pe ómulu lucrurile cele mai inalte, de care lumea inainte de d'eu nici nu visá? Óre nu invetiatur'a lui Christosu a datu lumii vietii omenirei o directie cu totulu noua? Óre prin invetiaturile lui Christosu despre adeverat'a creatiei in Dumnedieu si despre adeveratele fapte bune morale in ómnia óra noua, er'a humanitatii adeverate? Óre nu prin invetiaturile lui Christosu, cá toti ómenii sunt ruditi intre ei cá toti sunt frati unii cu altii, s'a stabilitu unu raportu pietate alu ómeniloru cátra olalta, adeverata humanitate care nu face nici o deosebire intre omu si omu, ci cum in fiice omu pe fratele seu? Óre nu prin invetiaturile lui Christosu despre unitatea genului omenescu este conditionalu pricepere adeverata a istoriei omenirei? Óre nu prin invetiaturile lui Christosu s'au deschisu pe terenele sciintiei artei o cunoscintia mai profunda a inimei si a spiritului s'a introdusu o intimitate si o finetia necomparabila a sentimentulu omenescu si a intregulu raportu personalu in fine;

Óre nu sunt invetiaturile lui Christosu fantan'a curvie, din care póte scóte ficine, teneru si betranu, boala si seracu, mangaiere pentru necazurile si suferintiele vietii? Óre nu s'a aratatu insusi Christosu catra copii

invețiatoriu? Nu a disu elu: lasati pe copii se vina la mine? Nu i-a invețiatu elu?

Care dintre chiemarile lui Christosu erá mai potrivita si preferabila pentru trebuintiele copiiloru nevirstnici si oricarui omu maturu, decâtu misiunea cea mai frumoasa, mai sublima a lui Christosu ca *invețiatoriu*, ca propagandu alu luminei si alu adeverului evangelicu, eternu, alu fetei de dumnedieu si de omenire si alu devotamentului si mai sublimu si celui mai puru pentru adeveratele incese ale umanitatii?

Se-mi spuna Dlu criticu, pentru ce a venitu Christosu in lume, daca nu *pentru a face pe ómeni fericiți in lumea asta si in cea lalta?*

Au dóra Dlu criticu cunósce unu altu scopu, care l'ar omenirea, si mai inaltu decâtu fericirea pamentésca si a cea?

Ce am gresitu eu, cá am infaciatiu *invețiatur'a* lui Christosu ca mijloculu principalu, prin care Christosu a datu se fericsca pe ómeni?

Ce am gresitu, cá am disu cá *ómenii neprimindu deodată toti invețiaturile lui Christos, elu a suferitu patimi, a inghira pe cruce si ingropare in mormentu, de unde, ca dumnedieu puternicu, a inviatiu a treia di si s'a inaltiatiu la turalu, unde siede d'a drépt'a Tatalui?*

Cari sunt cuvintele, prin cari se alteréza aici dumneirea lui Christosu? Cari sunt cuvintele, prin cari se accentueaza mai multu omenirea lui Christos decâtu dumnedie-Lui?

Se póte se fie cineva cu simtiri sanatóse si se póta se acordu cu Dlu criticu, cá prin cuvintele mele citate manifestatu o *invețiatura, care conduce la eresu?*

Au nu este adeveratu, cá, se nu fi invețiatu Christosu pro sine, cá este fiulu lui Dumnedieu, venitu in lume cu putere exteriora, lumésca, dupa cum asteptau Jidovii, cu putere spirituala, dumnedieésca, ca se scape lumea din maroculu nesciintiei si alu superstitiuniloru religióse-morale; se nu fi invețiatu in locu de traditiuni si legi exteriori, *ca curata* (Math. 6, 1—19); in locu de mandrie si fala seésca iubitóre de respata, *inima infranta si smerita* (Mat. 18, 9—14); in locu de pofta de domnie, *libertatea si statea celoru bunu* (Mat. 23, 6—11); in locu de jertfa perósa, *adorarea lui Dumnedieu cu spiritulu si cu adeveru* (Mat. 5, 8; 21, 12—13); in locu de litera, care *ca, spiritu*, care dá viétia; se nu fi biciuitu in atátea in ipocrisi'a si fariseismulu invețiatoriloru jidovesci; in locu de *cuvenutu*, se nu fi invețiatu elu, cum a invețiatu, — *ca si suferitu patimi, restignire pe cruce si ingropare in mormentu?*

Póte Dlu criticu negá acést'a? Nu o va puté negá odata, cátu timpu adeverulu este adeveru; cátu timpu de cititori nepreocupati, liberi de pasiuni, iubitori de veru, neintunecati si nezapaciti cu mintea loru de cine ce felu de teorii abstracte, speculative, transcendente, stice!

Departa a fost de mine ide'i'a, de a provocá prin carnea o inoire, o reforma radicala, in ceea ce privesce dogmatica. Am lasatu dogmele nealterate, dupa cum marturisitu si le marturisesce intréga biseric'a ortodoxa a resaritului. Inoirea séu reform'a, daca lucrarea mea si calificata astfelu; consiste numai in aceea, cá am scutit numerulu dogmeloru la cele mai insemnate, *) din cari se derivá *invețiatur'a* despre faptele morale, si m'am eu imbracá cuprinsulu loru in o forma usióra, potrivitu perei crudiloru elevi. Ide'i'a, de care am fostu dominatu la crearea carticelei a fost, cá religiuinea n'are se formeze o *invețiatura a spiritului eleviloru*, din contra, *ea are se sadésca in mintile loru principii de adeverate credintie religioase, pe*

*) Nici protestantii n'au mersu mai departe, si ei numai au redus numerulu dogmeloru.

care are se se intemeieze, si din care are se ivorésca moralitatea loru.

Religiunea am voitu se fie pentru elevi unu elementu de viétia alu sufletului loru, o putere, care se reformeze interiorulu loru moralu, se-i abata dela reu, se-i puna in pozitie a iubi si a sevirsi binele, cu unu cuventu: a-i face folositori siesi si altora, a-i face fericiți.

In consequentia cu acestu principu am desvoltatu in partea a II-a cele mai multe datorii ale copiiloru catra Dumnedieu, catra sine si catra cei lalti ómeni in generalu, éra in specialu, datorii catra parinti, catra frati si surori, invețiatori, betrani si mai mari de cátu densii, catra binefacatori, amici si neamici; datorii catra patria, catra natiunea si religiuinea loru si cátra cei de natiuni si religiiuni straine, si am finitu cu unu resumatu care cuprinde pe scurtu resolutiunea, ce trebuie se o ia si se o inoiésca unu crestinu adeveratu in fiecé di.

Atátu invețiaturile dogmatice, cátu si cele morale mi-am datu silinti'a a le imbracá in o limba romanésca, populara, usiora, libera incátu s'a pututu de neologisme, in propozitiuni simple, scurte, potrivite firei limbei nóstre si gradului de desvoltare alu crudiloru elevi si eleve. Scopulu cartii mele a fostu: a formá inim'a si spiritulu eleviloru si eleveloru prin invețiamentulu religiuinei, éra nu a le intunecá mintea loru prin unu numeru infinitu de materii dogmatice, a le rapí timpulu pretiosu purtandu-i prin labirintulu teoriiloru abstracte, speculative, transcendente, dupa cum ar avea placere Dlu criticu P.

Religiunea lui Christosu este lumina, éra nu intunerecu; religiuinea lui este viétia, éra nu trandavia sufletésca; religiuinea lui Christos este religiuinea spiritului si a adeverului; religiuinea lui este religiuinea faptelor, religiuinea devotamentului pentru adeveru, religiuinea aspiratiuniloru si idealeloru celoru mai sublime ale omenirei.

Prin faptele vóstre veti aratá, cá sunteți adeveratii mei discipuli, éra nu prin vorbe góle, a disu Christosu. Nu totu celu ce dice dómne, dómne, (adeca: nu totu celu ce dice o suta si o mie de rugaciuni, de care spiritulu seu nu scie decâtu prea pucinu, si inim'a sa si mai pucinu) va intrá in imperati'a lui Dumnedieu, ci acela, care face voi'a tatalui meu curescu, *invețiá Christosu, aratandu, cá imperati'a sa este imperati'a spiritului, imperati'a adeverului, imperati'a dreptatii, pacii si iubirei fratiesci.*

Ce folosu vor avea scolarii din scólele elementare prin invețiarea a o multime de dogme: despre pecatulu stramosiescu, despre natur'a corupta a omului, despre grati'a divina cooperatóre, despre raportulu gratiei divine catra libertatea omului? Ce folosu prin invețiaturi despre peccate, care ei nu le cunosc (porunc'a 7.), si care nici nu e bine se le cunósca?

Nici unu folosu, din contra paguba insemnata: ele ilu vor lasá pe elevu rece, i vor face studiulu religiuinei neplacutu, si cu atátu mai neplacutu, cu cátu invețiaturile dogmatice vor fi mai multe si tractate mai in detail.

Nu odata am cetitu prin jurnale; nu odata am auditu din graiulu viu alu invețiatoriloru chiar, cáte greutati in-timpina densii si neplacere la predarea studiului religiuinei tocma din punctele de vedere amintite; nu odata am facutu eu insumi, si cu mine o suta altii, esperienti'a trista despre acestu adeveru.

Pe cáti — ómeni distinsi, ómeni cu simtiu si viu interesu pentru binele si prosperarea invețiamentului in scólele nóstre elementare, — nu i-am auditu jeluindu-se ade-seori despre defectele invețiamentului religiuinei, dicádu: „dintre tóte obiectele, cari ni se propuneau in scólele elementare, obiectulu religiuinei erá studiulu celu mai neplacutu, si numai cu oróre asteptamu or'a, in care aveam se recitamu nisee lucruri, cari mintea nóstra nu le pricepea, si pentru cari inim'a nóstra erá cu totul indiferenta!“

Asta a fost in copilaria nóstra, si cu durere trebuie

se marturisim, lucrul se afla totu in statulu quo de odinora, pentru ca si astadi, ca si atunci, se propune invetiamentulu religiunei in scolele nostre, elementare dupa manuale, in cari dogmatic'a seu invitatur'a dogmeloru este, dupa gustulu Dlui criticu, elementulu preponderantu, si astadi, ca si atunci invetiamentulu religiunei este unu opus operatum, o lucrare fara resultatu doritu, si astadi, ca si odinora, se mai afla carturari si farisei fatiarnici, cari inchidu imperati'a adeverului si a dreptatii dinaintea omenilor; cari nici ei insile nu intra, nici nu lasa pe cei ce vor se intre intrensa. Si astadi se mai afla carturari si farisei fatiarnici, cari inghitu camil'a si strecura tintiariulu.

Din cele dise, credu, s'a chiarificatu din destulu, pentru cei-ce vor se intielega, punctulu meu de purcedere la elaborarea carticelei din cestiune. Savantele elucubratiuni teologice-dogmatice nu aveau locu in cadrulu invetiamentulu religiunei din scolele elementari, si din parte-mi asi sfatulu pe invetiaturu criticu se-si reserve ingeniouosele sale citate, scose au multa truda si batae de capu din fantan'a intieptiunei auctoriloru sei de predilectiune Augustin si Platon, pentru timpuri, in cari s'ar putea ivi nentielegeri pe terenu curatu scientificu teologicu dogmaticu, era scol'a elementara, alu careia scopu Domnia sa se vede ca nu-lu cunoasca seu nu vrea se-lu cunoasca, *se nu o bage in incurcaturile disputeloru seci, fara de nici unu folos practic.*

Ce atinge cestiunea despre valorea pedagogica a carticelei mele, o supunu aprecierii nepraocupate a fratiloru invetatori practici, dela cari asteptu se se pronuntie in privint'a acest'a, pentruca, daca asi fi trecutu ceva cu vederea, se potu indrepta, cu tote ca nu me sfiescu a reflecta, ca am tenuity contu de stadiulu, in care se afla astadi pedagogi'a si didactic'a moderna. *)

Ioan Popea.

D i v e r s e.

* Conferintie invetiatoresci. Reuniunea invetiatoiriloru romani din tractulu protopresbiteralu alu Lipovei va tiené adunarea generala estimpu Mercuri dupa Pasci in Lipova, in localitatea scolei romane. Asemenea si reuniunea invetiatoriloru romani din dieces'a Aradului va avea adunare generala, joi dupa santele Pasci, in Aradu.

* Bibliografia A esitu de sub tipariu: „Fisic'a experimentală.” Manualu pentru scolarii departimentulu alu V. si VI-lea din scol'a populara de Emericu Andreescu, invetiatoriu romanu la clas'a II din Beregseu, cottulu Timisiului. Pretiulu 30 cr. v. a. Se pote capeta la autorele in Beregseu, la libraria Palacsek in Timisior'a si la redactiunea „Cartiloru sateanului rom.” in Szamosujvár; din 10 esemplare unulu se da rabatu.

C o n c u r s e.

1—3.

Prin incuviintiarea V. consistoriu diecesanu din 21 Martiu a. c. Nr. 62 bis. in comun'a Voitegu, protopopiatulu Ciacovei s'a infintiatu unu postu de capelanu. spre a caruia ocupare se deschide concursu pana in 30. Apriliu a. c. in carea di se va tiené si alegerea.

Emolumintele impreunate cu acestu postu sunt: In acest'a comuna sunt doue parochii cu doue sesiuni parochi-

*) Din respectulu ce avemu pentru person'a Dlui autoru, publicaramu aceste reflexiuni in totu cuprinsulu loru, de si in cestiuni de a le religiunei crestine, principiulu „audiatur et altera pars” nu ne oblega. Pentru religiunea crestina esiste o singura autoritate, biseric'a. Numai luandu vocea bisericeii de calanzu, putemu fi siguri de-a cunoasca cu esactitate adeverurile ce Ddien au revelatu. — Multa ne surprinde in reflexiunile presente, limbagiulu nedemnu in unele locuri, cu care se serve Dlu autoru togmái candu vorbesce de demnitate a religiunei si virtutile crestine! Rad.

ale, — asia birulu si stolele indatinate din ambele — a trei'a parte, si din ambele sesiuni câte 1/4 de p adeca 16 jugere catastrale.

Doritorii de a ocupa acestu postu, au a-si supliceloru cu documintele prescise in §. 13 alu organicu pana in diu'a mai susu insemnata M. protopresbiteru Ioanu P. Seimanu in Ciacova.

Voitegu, in 2 Apriliu 1878.

Comitetulu parochi

In contielegere cu P. O. D. Ioanu P. Seimanu, protopresb

Concursu de nou pentru deplinirea postulu rocu gr. or. in comun'a Hassiasiu cu terminu la 18 Aprilie st. vechiu a. c. in aceeași di se va alegerea.

Emolumintele sunt: un'a sesiune de pamentulu de câte un'a mesura de cucuruзу despoiatu de de case; 1/2 lantiu de pamentu intra si 1/2 estravili venite stolari usuate.

Aspirantii la acestu postu, voru adresa recurseloru instruite conformu presciseloru statutulu organicu, telu protopopu Georgiu Cratiunescu in Belinca la 17 Aprilie a. c.; avendu fiecarele in vro Dumine serbatore a se presenta in biserica gr. or. din localitate a-si dovedí desteritatea in tipicu si in cantarile bisericele Hassiasiu, 9 Martiu 1878.

Comitetulu parochi

In contielegere cu mine, Georgiu Cratiunescu, protop.

Se escrie concursu pentru vacant'a parochie in comun'a Straja, protopresbiteratulu Versetului, cottulu siului, cu terminu pana in 9 Apriliu, st. vechiu a. c.

Emolumintele sunt: Una sesiune de pamentu, si stol'a indatinata dela 204 de case.

Doritorii de a ocupa acesta parochie sunt avisati tremite recurseloru adresate comitetulu parochialu la rendisimulu Domnu Ioanu Popoviciu protopresbiteru in Mercin'a per Varadia, totu deodata de a-se presenta in vro serbatore seu domineca in biserica de a-si areta desteritatea in cantare, seu oratoriu.

Straja in 19 Martiu 1878.

Comitetulu parochi

In contielegere cu Dnu protopresbiteru tract.

In urm'a hotaririi V. Consistoriu dto 6. Febr. Nrul 68. B. se escrie concursu:

1. Pentru vacant'a parochie din O. Gopsisiu, Bihoru, Protopopiatulu Oradii-mari. Emolumintele sunt: 6. jugere de pamentu, birulu 37. de cubule in gr. stolele indatinate dela 160. de familii, cortelu liberu; rea va fi in 2/14. Aprilie a. c.

2. Ronto. Emolumintele sunt: 1/2 de sesiune de pamentu aretoriu, birulu dela 72. de numere o mesura de stolele indatinate, cortelu liberu cu 3. chilii, alegerea va fi in 9/20. Aprilie a. c.

3. Apateulu Rom. Emolumintele sunt: un'a sesiune de pamentu aretoriu si cosaleu, birulu dela 120. de case una vica de grau, cortelu liberu si stolele indatinate; alegerea va fi in 9/21. Aprilie a. c.

Doritorii de a recurge la vreuna din acestea sunt avisati: asi trimiteloru recursurile sale la protopresbiteru Simeonu Bica, in Oradea-mare.

Datu in Oradea-mare in 13 Martie 1878.

Comitetele parochi

In contielegere cu mine: Simeonu Bica, protopres. Oradii-